

Bijgewerkt onderzoeksvoorstel effecten van wolvenpopulatie Veluwe

versie - 8/4/2020

Door [redacted] & [redacted]

Ecologie en Natuurbeheer, Rijksuniversiteit Groningen

Postbus 11103, 9700 CC Groningen

Tel: [redacted]

Email: [redacted]@rug.nl

Achtergrond

De wolf is terug in Nederland. Sinds 2019 leeft er een roedel wolven op de Veluwe na succesvolle reproductie aldaar. Daarnaast is er tenminste één (nog) niet gepaard individu en de verwachting is dat de populatie wolven in Nederland gestaag zal toenemen. Gezien de hoeveelheid relevante vragen vanuit diverse betrokken partijen (o.a. wildbeheerseenheden, veehouders, bos- en natuurbeheerders) is grote behoefte aan gegevens naar de wolf en zijn effecten. Op dit moment vindt vooral monitoring plaats van de wolf. Zo wordt keutelonderzoek verricht om op basis van DNA te bepalen hoeveel wolven er aanwezig zijn en, in geval van schade aan vee, een mogelijke dader aan te wijzen. Daarnaast zijn de wolvenkeutels, als markering, behulpzaam bij het bepalen van territoriumgrootte, en kan het dieet bepaald worden via 'traditioneel' uitpluizen of via nieuwe DNA barcoding technieken. Met cameravallen wordt verder, in beperkte mate, lokale aanwezigheid, habitatgebruik en (reproductieve) status bepaald. Echter, er vindt momenteel in Nederland nog geen onderzoek plaats naar de effecten van de wolf op zijn omgeving. Er leven veel relevante vragen bij de betrokken partijen over de effecten van de wolf op hun omgeving, die nader onderzocht dienen te worden. Zo is het relevant om te weten in hoeverre prooidieren (wilde hoefdieren) als reactie op de wolf hun gedrag veranderen, zoals bijvoorbeeld verhoogde alertheid of schuwheid, verminderde zichtbaarheid voor het publiek, verandering van groeps grootte of samenstelling. Mogelijk treedt er ook verandering van ruimtegebruik op (door het vermijden van risicovolle plekken), dan wel verschuiving in activiteitspatronen (van primair nachtactief naar dagactief) van de hoefdieren. Vergelijkbaar onderzoek naar dit thema vindt plaats in het Bialowieza oerbos in Polen, maar het grote verschil is dat daar de invloed van de mens zeer beperkt is. De Veluwe is een antropogene omgeving, met veel meer invloeden van de mens. Dit biedt een unieke kans om de effecten van de wolf op zijn omgeving (hoefdieren) te onderzoeken in een menselijk gedomineerd gebied. Zulk onderzoek naar de effecten van de wolf op hoefdieren in een antropogene omgeving (West Europa) heeft nog niet eerder plaats gevonden.

Doel van dit onderzoek

Het doel van het hier voorgestelde onderzoek is om de effecten van de wolf op wilde hoefdieren op de Veluwe te bestuderen, met focus op verandering van gedrag, ruimtelijk terreingebruik, en dag-nacht activiteitspatronen. De opgedane ervaring met vergelijkbare studies in o.a. het Poolse oerbos te Bialowieza (Fig 1; Bubnicki et al 2019; Kuijper et al 2019; van Ginkel et al 2019) en op de Velwezooom/Deelerwoud (Mols et al, in prep; Brouwer et al 2020) zijn hierbij erg nuttig. Daarnaast zijn er mogelijkheden voor aanvullende wolf-dieet analyse via DNA barcoding technieken. Onderzoeksmateriaal (cameravallen), technieken (barcoding), en mankracht (ca. 2 jaar voltijds, PhD) zijn reeds grotendeels gefinancierd en inzetbaar op korte termijn.

Van: [redacted]
Verstuurd: Tue, 16 Jun 2020 09:38:38 +0200
Aan: Zaakgericht Werken
Onderwerp: FW: verzoek toestemming onderzoek wilde hoefdieren
Categories: [redacted]

Goedemorgen,

Zouden jullie hiervoor een zaak willen aanmaken?

Alvast bedankt, met vriendelijke groeten,

[redacted]
Juridisch Beleidsondersteuner
Gemeente Nunspeet
Team Openbare Ruimte
Postbus 79
8070 AB Nunspeet
T: 0341-259911
E: [redacted]@nunspeet.nl

Werkdagen: dinsdag en woensdag

Denk aan het milieu voor u deze mail print

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 11 juni 2020 10:50
Aan: [redacted]
Onderwerp: FW: verzoek toestemming onderzoek wilde hoefdieren

Hallo [redacted]

Wil je toestemming geven aan de verzoeker voor de komende twee jaar om in het Natuurgebied Elspeter Struiken twee wildcamera's te plaatsen met de volgende voorwaarden:

- de wildcamera's worden in overleg met de beheerder [redacted] geplaatst,
- de wildcamera's worden alleen per fiets voor onderhoud bezocht tussen zonsopgang en zonsondergang.
- eventuele publicaties en of onderzoeksresultaten worden beschikbaar gesteld aan de gemeente Nunspeet.

Wil je hier een zaak van maken en het project(zie bijlage) ook daarin uploaden. Alvast bedankt!

Vriendelijke groet,

[redacted]

Van: [redacted]@rug.nl]
Verzonden: woensdag 10 juni 2020 10:16
Aan: [redacted]
Onderwerp: verzoek toestemming onderzoek wilde hoefdieren

Beste [redacted]

Hierbij dien ik graag het verzoek in bij de gemeente Nunspeet om toestemming te verlenen aan ons prooidier-onderzoek op de Noord-Veluwe. Het betreft een onderzoek vanuit de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) naar gedragsveranderingen bij wilde hoefdieren (herten, zwijnen) sinds terugkeer van de wolf. Ik voeg hierbij het betreffende onderzoeksvoorstel toe (aangegeven locaties op kaartje niet conform werkelijkheid, slechts schetsmatig). Voor ons onderzoek hebben we reeds medewerking en toestemming vanuit tal van beherende partijen en grondeigenaren, met als belangrijke spelers Kroondomein het Loo, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. Medewerking vanuit de gemeente Nunspeet is zeer gewenst gezien de centrale ligging van haar natuurgebieden. Het gaat hierbij specifiek om [redacted] waar we op 1 a 2 locaties in grove dennenbos een cameraval willen plaatsen met een gepaarde opstelling. De cameravallen zullen om de drie weken bezocht worden door promovendus [redacted] om batterijen en videokaartjes te vervangen. Afstemming met de andere betrokken partijen /gebiedseigenaren, zoogdiervereniging en wolvenmonitoring heeft reeds plaatsgevonden. Sinds 4 juni hangen de cameravallen op het Kroondomein en het is de bedoeling om deze week (uiterlijk begin volgende week) de cameravallen in de omringende gebieden te plaatsen.

Graag hoor ik spoedig van u. Bij eventuele vragen kunt u mij bellen op [redacted]

Groeten, [redacted]

--

[redacted]
Associate Professor
Groningen Institute for Evolutionary Life Sciences (GELIFES)
University of Groningen
Postbox 11103, 9700 CC Groningen, The Netherlands
tel: [redacted]
webpage: [http://www.rug.nl/staff/\[redacted\]index](http://www.rug.nl/staff/[redacted]index)

Visiting Address :
Linnaeusborg, Nijenborgh 7, room 5172.0566
9747 AG Groningen
The Netherlands

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

L Art. 5.1 lid 2 sub g

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de bescherming van het milieu waar deze informatie betrekking op heeft

Faculty of Science and Engineering (Biology,
Life Sciences and Technology)

█ J
Postbus 72
9700 AB Groningen

datum 8 juli 2020	ons kenmerk 030299740	behandeld door █ J (0341) 25 99 11	bijlage 0
-----------------------------	---------------------------------	---	---------------------

onderwerp:
Toestemming cameravallen █ L
█ L

Geachte Weledelzeergeleerde heer █ J

Uw e-mail van 10 juni jl., gericht aan de heer █ J is in goede orde ontvangen. U vraagt in deze e-mail toestemming te verlenen om in het gemeentelijk natuurgebied █ L op 1 á 2 locaties in grove dennenbos een cameraval te plaatsen met een gepaarde opstelling. Hartelijk dank voor uw aanvraag, graag berichten wij u hierover het volgende.

Wij verlenen u graag onze medewerking en geven u ("u" hierna ook te noemen: "toestemminghouder") en uw medeonderzoeker █ J daarom graag toestemming om in het gemeentelijk natuurgebied █ L op 1 á 2 locaties een cameraval te plaatsen met een gepaarde opstelling in verband met een onderzoek naar gedragsveranderingen bij wilde hoefdieren (herten, zwijnen) sinds de terugkeer van de wolf.

De toestemming wordt verleend onder de algemene toegangsvoorwaarden zoals vermeld op de toegangsborden aan de ingangen van het gebied. In afwijking en ter aanvulling daarvan, maar alleen voor zover het onderzoek dat nodig maakt en onverlet eventuele uit andere hoofde vereiste vergunningen, zijn de onderstaande bijzondere voorwaarden van kracht:

- De cameravallen worden in overleg met de beheerder, de heer █ J geplaatst.
- De cameravallen worden alleen per fiets voor onderhoud bezocht tussen zonsopgang en zonsondergang.
- Eventuele publicaties en/of onderzoeksresultaten worden beschikbaar gesteld aan de gemeente Nunspeet.
- U dient tegen het risico van Wettelijke Aansprakelijkheid verzekerd te zijn.

De aan de toestemminghouder verleende toestemming is 2 jaar geldig, te weten tot 6 juli 2022.

Nr.

Wij hopen u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Mocht u nog vragen hebben over de toestemming dan kunt u contact opnemen met de heer [REDACTED] via het telefoonnummer: 03 41 - 25 99 11 of per e-mail: [REDACTED]@nunspeet.nl.

Wij wensen u veel succes met het onderzoek en zien de resultaten met belangstelling tegemoet.

Burgemeester en wethouders van Nunspeet,
namens hen

Directieteam Openbare Ruimte

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

L Art. 5.1 lid 2 sub g

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de bescherming van het milieu waar deze informatie betrekking op heeft

Van: [redacted]
Verstuurd: Wed, 8 Jul 2020 12:47:40 +0200
Aan: '[redacted]@rug.nl'
Cc: [redacted]
Onderwerp: Toestemming

Geachte Weledelzeergeleerde heer [redacted]

In verband met uw verzoek om toestemming voor het plaatsen van cameravallen in het gemeentelijk natuurgebied [redacted] treft u bijgaand schrijven aan.

Mocht u nog vragen hebben dan verneem ik dat uiteraard graag.

Een fijne dag toegewenst!

Met vriendelijke groeten,

[redacted]
Juridisch Beleidsondersteuner
Gemeente Nunspeet
Team Openbare Ruimte
Postbus 79
8070 AB Nunspeet
T: 0341-259911
E: [redacted]@nunspeet.nl

Werkdagen: dinsdag en woensdag

Denk aan het milieu voor u deze mail print

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

L Art. 5.1 lid 2 sub g

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de bescherming van het milieu waar deze informatie betrekking op heeft

Markt 1
Postbus 79
8070 AB Nunspeet
Telefoon (0341) 25 99 11
Internet www.nunspeet.nl
E-mail gemeente@nunspeet.nl
IBAN NL05 BNGH 0285 0135 21

Datum	Ons kenmerk	Behandeld door	Bijlage
11 maart 2024	1082867	[REDACTED]	Nee

Onderwerp: plaatsing camera's monitoring wolf

Geachte heer [REDACTED]

Uw verzoek van 15 december 2023 om in het kader van monitoring wolvenmeldpunt de reeds bestaande camera's in de [REDACTED] te verplaatsen naar een locatie aan de [REDACTED] nabij [REDACTED] is in goede orde ontvangen.

In aanvulling op de door u beargumenteerde relevantie van de beoogde locatie voor de monitoring, zien wij hier tevens enkele nevenvoordelen. Hierbij denken we aan de mogelijkheid om ook reeën en edelherten mee te nemen bij de monitoring. Daarnaast kunnen de camera's ook werken in preventieve zin, aangezien in het verleden vernielingen zijn geconstateerd aan de blauwe stroomdraad die het terrein ter plaatse afschermt.

Daarom verlenen wij u ("u" hierna ook te noemen: "toestemminghouder"), hierbij toestemming om uitvoering te geven aan uw verzoek. De nieuwe locatie waarvoor de toestemming geldt, is aangegeven op bijgevoegde kaart.

De toestemming wordt verleend onder de algemene toegangsvoorwaarden zoals vermeld op de toegangsborden aan de ingangen van het gebied. In afwijking daarvan, maar alleen voor zover het onderzoek dat nodig maakt en onverlet eventuele uit andere hoofde vereiste vergunningen, is (zijn) de onderstaande bijzondere voorwaarde(n) van kracht:

- ☛ Voorafgaand aan ieder veldbezoek dient contact te worden opgenomen met [REDACTED] Groene BOA, bereikbaar op het telefoonnummer: [REDACTED]. Het doorgeven van uw bezoek is voor uw eigen veiligheid, daarom is uw toestemming uitsluitend van kracht na afstemming met én toestemming van [REDACTED] voor uw gemelde moment en heeft u alleen dan toestemming om het terrein buiten wegen en paden te betreden.
- ☛ Het betreden van gebieden buiten paden en wegen is alleen toegestaan door de Toestemminghouder.
- ☛ Het gebied mag niet worden betreden tussen zonsondergang en zonsopkomst.
- ☛ U dient tegen het risico van Wettelijke Aansprakelijkheid verzekerd te zijn. Wij willen u vragen om de vergunning bij een bezoek bij u te dragen en graag een kopie achter de autoruit te leggen.
- ☛ Het gebied mag niet met gemotoriseerde voertuigen worden betreden. Wij willen u dan ook verzoeken om uw auto zo veilig mogelijk te parkeren zodat deze het verkeer niet blokkeert.

- Bij het verplaatsen van de camera's dienen wij vooraf op de hoogte te worden gesteld.
- De resultaten van de monitoring op deze locatie worden door u doorgegeven aan het Meldpunt Wolvenmonitoring van Bij12 volgens de hiervoor geldende procedure.
- Deze aan de toestemminghouder verleende toestemming is geldig tot 31 december 2024.
- Uiterlijk een maand voorafgaand aan deze datum worden de resultaten tot dan toe gedeeld met de gemeente en vindt overleg plaats over evt. verlenging van de toestemming.

Wij wensen u veel succes met de verdere monitoring en vernemen graag de resultaten.

Wij hopen u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Mocht u nog vragen hebben over de toestemming dan kunt u contact opnemen met mw. [redacted] via het telefoonnummer: 03 41 - 25 99 11 of per e-mail: [redacted]@nspeet.nl.

Burgemeester en wethouders van Nunspeet,
namens hen,

[redacted]
Teammanager Openbare Ruimte

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

L Art. 5.1 lid 2 sub g

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de bescherming van het milieu waar deze informatie betrekking op heeft

M Art. 5.1 lid 2 sub h

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de beveiliging van personen en bedrijven en het voorkomen van sabotage

Verzoek tot plaatsing camera's.

In vervolg ons overleg d.d. 11 december 2023 en op het lopende monitoringsonderzoek inzake de aanwezigheid van de wolf binnen o.a. de grenzen van de gemeente Nunspeet wordt er vanuit de monitoring wolvenmeldpunt verzocht om een verplaatsing van de reeds bestaande camera's in de [redacted] naar de locatie van de [redacted]

De reden van deze verplaatsing is dat na vijf jaargangen een goed beeld is verkregen over de aanwezigheid van de wolf als individu maar ook als familiegroep.

Uit de verkregen monitoringsgegevens van de afgelopen vijf jaar is gebleken, dat de betreffende groep, welke zijn eerste vaste verblijfslocatie binnen het terrein van de [redacted], de [redacted] als uitvalbasis/ bufferzone gebruikt en dat een en ander een meer doortrekgebied als functie heeft verkregen naar de overige omliggende natuurterreinen zoals het [redacted] richting het [redacted] en [redacted]. Er zijn op dit moment een drietal verblijfslocaties op de Noord -Veluwe vastgesteld welke zich bevinden binnen het Kroondoorn, de Noordoost-Veluwe en de Noordwest- Veluwe die alle territoriaal gezien elkaar overlappen.

Door de verkregen vaststellingen van de aanwezigheid van de wolf in het huidige familiebestand heeft men er in 2023 voor gekozen om de monitoring middels de huidige camera locaties te verplaatsen naar de randen van de aanwezige territoria om zo een beter beeld te verkrijgen hoe op dit moment de verschillende territoria zijn samengesteld aangezien er op meerdere locaties op de Veluwe en met name de [redacted] en [redacted] meerdere nestlocaties zijn vastgesteld.

Voornaamste wettelijke kaders

De wolf is aangewezen als strikt beschermde soort in het Verdrag van Bern en in Bijlage II en IV van de Habitatrichtlijn. Een ander internationaal juridisch kader is het verdrag van Washington (CITES2). Dat verdrag is relevant voor het vervoeren van dode of levende wolven of delen daarvan. Binnen Europa wordt, afhankelijk van de specifieke status van de wolf in de habitatrichtlijn, op verschillende wijze invulling gegeven aan de bescherming van wolven. In de praktijk loopt dit uiteen van strikte bescherming tot een bepaalde mate van getalsmatig beheer. Op 30 juni 2014 is de wolf in Nederland aangewezen als beschermde inheemse diersoort (Staatscourant 18306). Het opzettelijk doden, vangen of verstoren van wolven is verboden op grond van artikelen 3.5 en 3.6 van de Wet natuurbescherming. Voor bestaande houders van in gevangenschap geboren en gefokte wolven wordt vrijstelling verleend van het verbod om de dieren of daarvan afkomstige producten, onder zich te hebben. Op grond van artikel 7.8 van de Wet natuurbescherming is de Nederlandse strafwet van toepassing op een ieder die zich in de exclusieve economische zone schuldig maakt aan overtreding van regels gesteld bij of krachtens de artikelen 3.5 en 3.6 van deze wet.

Wettelijke verplichting.

Aan de gestelde wettelijke bescherming is tevens gekoppeld dat er een verplichting is voor terreineigenaren en beheerders om een en ander ten aanzien van de aanwezigheid cq. verplaatsingen van de betreffende soort te monitoren om zodoende een goed beeld te verkrijgen van hun aanwezigheid.

Doel van wolvenmonitoring

Het doel van wolvenmonitoring is dan ook meerledig:

- *In de eerste plaats zijn de provincies verplicht om, via het Rijk, aan Europa te rapporteren hoe de staat van instandhouding (verspreiding, aantalsontwikkeling) van de wolf in ons land verloopt. Dit aspect is **de kern van de monitoring**, zoals in het wolvenplan (2019) is opgenomen en vloeit voort uit wettelijke taken.*
- *In de tweede plaats is monitoring relevant om met behulp van de kennis over het voorkomen van wolven conflicten met bijvoorbeeld landbouwhuisdieren te beperken.*
- ▣ *In de derde plaats is monitoring van belang om kennis te vergaren over de ecologische aspecten van de wolf in ons land. Bij de monitoring wordt er onderscheid gemaakt tussen zwervende wolven en een territorium van een individu, paar of roedel.*
- ▣ *BIJ12 * draagt zorg voor een gecoördineerde organisatie van wolvenmonitoring, in afstemming met de betrokken provincie, terreinbeheerders en vrijwilligersorganisaties.*

***(BIJ12 = uitvoeringsorgaan namens de gezamenlijke provincies)**

Standaard voor wolvenmonitoring

- ▣ *Voor het monitoringsprogramma zijn de ervaringen in het Pools-Duitse verspreidingsgebied van de wolf (Reinhardt et al. 2015) als uitgangspunt genomen. Door in Nederland te kiezen voor dezelfde monitoringstandaard als in Duitsland zijn de verkregen gegevens onderling direct vergelijkbaar en uitwisselbaar. Voor de monitoring van wolven wordt niet het kalenderjaar gebruikt, maar wordt –net als in Duitsland aangesloten bij de jaarcyclus van de wolven zelf.
Het monitoringjaar loopt van 1 mei tot 30 april in het volgende jaar.*

Voor de interpretatie van wolvenwaarnemingen wordt standaard gebruik gemaakt van de SCALP criteria.

SCALP- Criteria is een standaardaanduiding van de waarschijnlijkheid dat een waarneming betrekking heeft op een bepaalde diersoort (in dit geval de wolf). De aanduiding is daarbij ontwikkeld in het kader van het project "Status and Conservation of the Alpine Lynx Population". Centraal staat de verifieerbaarheid (documentatiekwaliteit) van een waarneming, ongeacht wie de waarneming heeft verricht.

De volgende codes en omschrijvingen worden in deze dan ook gebruikt:

C1: *harde feiten. Een bewezen waarneming (doodvondst, levend vangst, genetisch, door een ervaren deskundige bevestigde foto van gehele dier zijkant of voorkant plus kop, telemetrie).*

C2: bevestigde waarneming (door een ervaren deskundige bevestigde waarneming van sporen, prooi, uitwerpselen, foto, koor huilen).

C3: onbevestigde waarneming. Alle aanwijzingen waarbij een wolf niet is aan te wijzen of uit te sluiten (eventueel onder te verdelen in mogelijk of onwaarschijnlijk).

F: uitgesloten dat er sprake is van een wolf-gerelateerde waarneming.

Monitoring van zwervende wolven.

Tijdens de fase van zwervende wolven is het registreren van zekere en waarschijnlijke waarnemingen voldoende om aan de rapportageverplichting te voldoen. Het betreft een passieve monitoring, waarbij niet gericht wordt gezocht naar wolven of sporen daarvan.

De waarnemingen kunnen o.a. betrekking hebben op gedocumenteerde zichtwaarnemingen, vondsten van doodgereden wolven, bewijzen uit aangevallen prooidieren, of goed volgens protocol gedocumenteerde sporen en keutels. Zwervende wolven kunnen per dag tientallen kilometers doorlopen maar ook enige tijd in een gebied blijven rondhangen. Een wat langer verblijf, van meerdere dagen tot enkele maanden, kan een tussenstop zijn waarna het dier verder trekt. Dat is niet ongebruikelijk. Meldingen van zwervende wolven worden centraal verzameld door het wolvenloket, in eerste instantie gevalideerd door geschoolde medewerkers en uiteindelijk, na definitieve validatie door ervaren medewerkers opgenomen in de NDFF. De eerste (voorlopige) validatie dient om snel het kaf van het koren te scheiden zodat alleen bij kansrijke meldingen –indien nodig- energie wordt gestoken in eventuele navraag en het verbeteren van de documentatie. Validatie gebeurt in eerste instantie op basis van kenmerken die telefonisch, per mail of via sociale media of waarnemingsites al of niet met foto's of video's gemeld worden. Documentatie vindt plaats volgens monitoringsprotocollen. Alle waarnemingen worden conform Reinhardt et al. (2015) voorzien van een SCALP aanduiding. Materiaal waarbij het mogelijk is om DNA te analyseren, niet alleen op soort maar ook naar het individu of herkomst, vormt een belangrijke informatiebron voor het monitoren van zwervende wolven. Deze analyse maakt ook onderdeel uit van de monitoring. BIJ12 is in voorkomende gevallen namens de provincies opdrachtverlener voor het analyseren van DNA-monsters.

Monitoring territoriale wolven;

Bij de monitoring van territoriale wolven Conform Reinhardt et al. (2015) wordt er uitgegaan van een territoriale wolf als het aannemelijk is dat een zelfde wolf gedurende zes maanden in een gebied aanwezig is. In principe zijn twee zekere waarnemingen van één individu over een tijdspanne van minimaal zes maanden hiervoor voldoende. Indien er een territoriale wolf geconstateerd of vermoed wordt, dan is er vanaf dat moment intensievere (actieve) monitoring noodzakelijk. Verkennende monitoring Actieve monitoring start verkennend in gebieden waar herhaaldelijk (al of niet bevestigde) meldingen van wolven worden verkregen gedurende langere tijd (over meerdere weken). Het wolvenloket heeft steeds overzicht van meldingen en geeft op basis daarvan onderbouwd advies aan de betrokken provincie(s) om in voorkomende gevallen verkennend onderzoek te starten. De uitvoering van verkennend onderzoek kan plaatsvinden door verschillende partijen, bijvoorbeeld door terreinbeheerders zelf of door vrijwilligers mits voldaan kan worden aan de monitoringstandaards voor geschoolde medewerkers. Dat betekent borging van kwalitatief voldoende documentatie en opname van waarnemingen in de NDFF. In eerste instantie wordt aanbevolen om dan in overleg met betrokken terreinbeheerders door middel van **meerdere cameravallen** kansrijke

gebieden gedurende enige weken te monitoren. Gelijktijdig is van belang om onderzoek te verrichten naar sporen of uitwerpselen op bijvoorbeeld bospaden. Wolven doorkruisen hun territorium dermate frequent dat een dier zeker binnen een aantal weken op een cameraval zal moeten verschijnen en/of dat er sporen en keutels worden gevonden. Het verzamelen van verse keutels voor genetisch onderzoek is noodzakelijk om het individu te kunnen vaststellen. Als dit verkennend onderzoek na twee maanden geen (nieuw) bewijs voor een wolf heeft opgeleverd wordt de actieve monitoring in het betrokken gebied weer gestaakt. Als het verkennend onderzoek wel (nieuw) bewijs voor een wolf of een wolvenpaar heeft opgeleverd wordt de actieve monitoring voortgezet. De focus ligt daarbij op het vaststellen van de mogelijke territoriumomvang en het vaststellen van het individu(en). Voor dit laatste zullen vooral verse keutels verzameld moeten worden die genetisch onderzocht kunnen worden. Per territorium zijn jaarlijks 10-15 bruikbare monsters als minimum nodig en zijn maximaal 40 voldoende om redelijkerwijs de aanwezige individuen te kunnen duiden. Als uit voortgezet verkennend onderzoek blijkt dat een wolf of wolvenpaar na 6 maanden niet meer in een gebied kan worden vastgesteld wordt de actieve monitoring in het betrokken gebied weer gestaakt.

Territorium monitoring;

Als uit het voortgezet verkennende onderzoek blijkt dat een wolf of wolvenpaar na 6 maanden nog steeds in een gebied verblijft is er sprake van een officieel territorium en wordt er niet langer gesproken van zwervers. Als er een territorium is vastgesteld zal dit door de betrokken provincie(s) bekend gemaakt worden. Territoria van wolven worden jaarlijks gemonitord. De focus ligt daarbij op het vaststellen van de territoriumomvang en het vaststellen van de aanwezige individuen. Ook de vraag of er reproductie plaatsvindt is dan aan de orde. **Reproductie kan het beste worden vastgesteld door middel van cameravallen.** Er wordt in het voortplantingsseizoen nadrukkelijk niet gezocht naar holen of legers met welpen, opzettelijke verstoring van wolven is immers wettelijk verboden. De methode van waarnemen volgt de standaard die is beschreven in Reinhardt et al. (2015), en wordt vastgelegd conform de protocollen.

Materiaal waarbij het mogelijk is om DNA te analyseren, niet alleen op soort maar ook naar het individu of herkomst, vormt een belangrijke informatiebron voor het monitoren van territoriale wolven. Deze analyse maakt ook onderdeel uit van de monitoring. Voor dit onderdeel zullen vooral verse keutels verzameld moeten worden die genetisch onderzocht kunnen worden. Per territorium zijn jaarlijks 10-15 bruikbare monsters als minimum nodig en zijn maximaal 40 voldoende om redelijkerwijs de aanwezige individuen te kunnen duiden.

Uit vorenstaande mogen blijken dat de monitoring een essentieel onderdeel is waarbij enerzijds een onafhankelijke interpretatie kan worden verschaft aan de Provincie en Europa en waarbij anderzijds de terreinbeheerders een goed inzicht verkrijgen over de aanwezigheid van de wolf in hun gebieden.

Inzake de situatie voor de gemeente Nunspeet is het van wezenlijk belang dat de monitoring zonder belemmering voortgang kan plaatsvinden omdat het betreffende gebied een belangrijke schakel vervult tussen de overige en omringende gebieden van de Noord Veluwe en verder.

Door verplaatsing van de camera's vanuit de [redacted] naar een meer zuidwestelijke richting [redacted] en uiteindelijk richting [redacted] kan worden aangetoond dat het territoriale gedrag van de wolf zich vanuit het kerngebied verplaatst. In deze is dan ook het monitoren van de wolven van extra belang omdat de gemeente Nunspeet gebruik maakt de begrazing door een schaapskudde (zowel door drukkubegrazing als door middel van het

dagelijkse hoeden van haar kudde). Door verplaatsing van de camera's kan worden vastgesteld in hoeverre de wolvenpopulatie eveneens gebruik maakt van de beoogde terreingedeelten. Bij een positief gebruik door wolven kan het beheer inhoudelijk anticiperen op mogelijk te nemen extra maatregelen ter bescherming van beide gebruikers.

Aansluitend op dit schrijven verzoek ik u tevens de bijbehorende vergunningen voor [REDACTED] te ontvangen voor het betreden van de gemeentelijke terreinen ter uitoefening van hun monitoringwerk.

December 2023

[REDACTED] coördinator vrijwilligers wolvenmonitoring Noord – Veluwe

Contactadres:

- * Bron van dit schrijven: - **Provinciaal beleid**
- **BIJ12 als uitvoeringsorgaan voor de provincies**
- **Wolvenplan 2019**

Een cc van dit schrijven heb ik tevens doen toekomen aan mijn collegas monitoring

- * [REDACTED] faunabeheerder SBB regio Veluwe en Flevoland tevens coördinator wolvenmonitoring Veluwe en Flevoland;
- * [REDACTED] coördinator wolvenmonitoring Noord- en oost-Veluwe

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

L Art. 5.1 lid 2 sub g

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de bescherming van het milieu waar deze informatie betrekking op heeft

Samenvatting van verstuurd bericht via 'Mail'

Datum verzonden:

13 oktober 2023 08:54

Van:

gemeente@nunspeet.nl

Aan:

[REDACTED]@gmail.com

Document(en):

Onderwerp:

Zaaknummer: 1038702

Inhoud:

Beste meneer [REDACTED]

In uw brief van 29 oktober 2023 vraagt u om toestemming voor het monitoren en verslag uit te brengen van de wolven in de gemeente Nunspeet. In de bossen van de gemeente Nunspeet wordt de wolf gemonitord door de Zoogdiervereniging, wellicht zou u daar contact mee op kunnen nemen. Graag houden wij als gemeente Nunspeet één aanspreekpunt voor deze monitoring.

We gaan ervan uit u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
Gemeente Nunspeet

E gemeente@nunspeet.nl

T (0341) 25 99 11

W www.nunspeet.nl

Disclaimer

De informatie in dit e-mailbericht en eventuele bijlagen zijn vertrouwelijk en uitsluitend bestemd voor de geadresseerde.

Wanneer u dit bericht per abuis ontvangt, verzoeken wij u contact op te nemen met de afzender door deze e-mail te beantwoorden.

Verder vragen wij u in dat geval dit e-mailbericht en uw antwoord te vernietigen en de inhoud ervan aan niemand openbaar te maken.

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

Van: [redacted] on behalf of [redacted]@gmail.com)"
<[redacted]@gmail.com>
Verstuurd: Fri, 29 Sep 2023 17:23:43 +0200
Aan: Gemeente Nunspeet
Onderwerp: Wolven
Bijlagen: Geachte Burgemeester en Wethouders x.docx
Categories: [redacted]

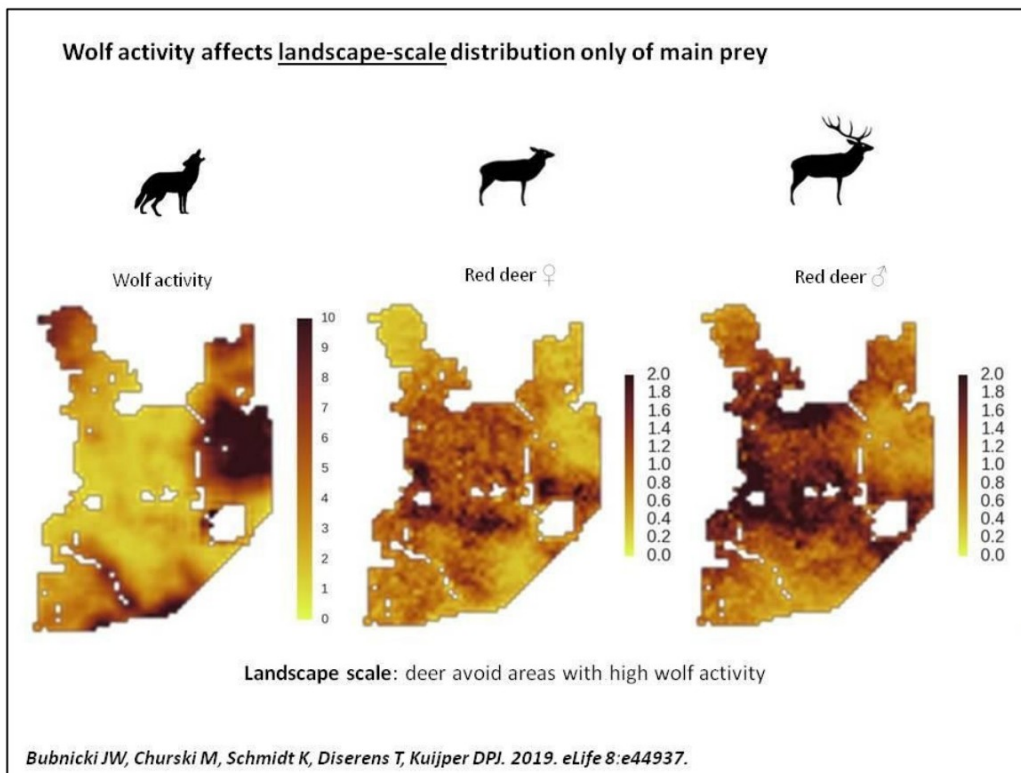
WAARSCHUWING: Dit bericht is afkomstig van buiten de Gemeente Nunspeet en of ODNV. Wees voorzichtig met het openen van een link of bijlage!

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

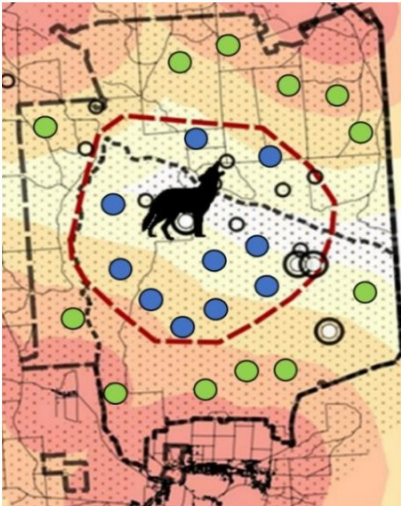
Figuur 1. Voorbeeld uitkomst studie vanuit Bialowieza, Polen. De gegevens van habitat gebruik van wolven en hoefdieren laat zien dat edelherten (vooral vrouwtjes) de gebieden mijden die intensief door wolven worden gebruikt (Bubnicki et al 2019).

Aanpak

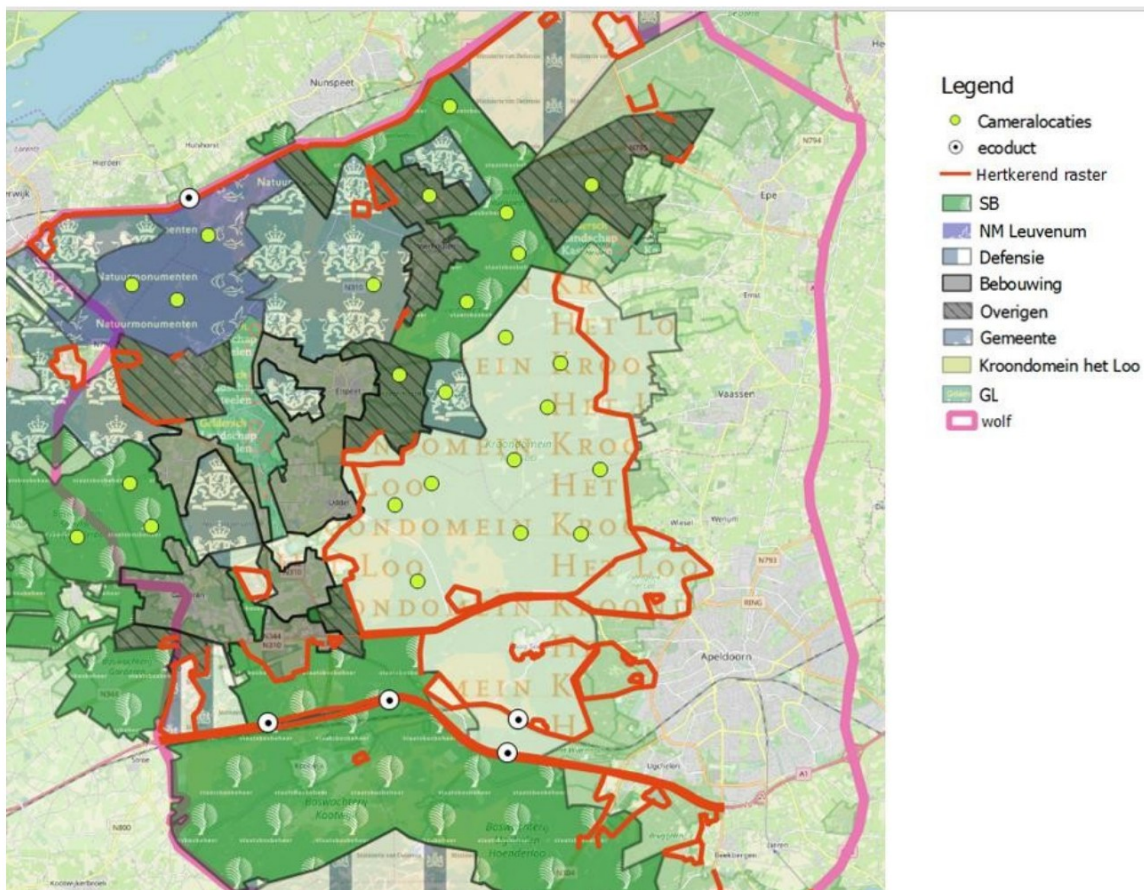
Het ruimtegebruik en gedrag van hoefdieren zal met behulp van cameravallen worden vastgesteld. We hebben beschikking over 40 cameravallen, en deze kunnen indien nodig worden aangevuld tot ca. 90 (MRI Bialowieza). Net als de klassieke opzet vanuit het Bialowieza Nationaal Park in Polen (Fig. 2) worden de camera's geplaatst op locaties zowel binnen als buiten het Veluwe wolven kerngebied. Een ruwe schets van de opzet wordt weergegeven in figuur 3. De gekozen locaties zijn in vergelijkbaar en algemeen vegetatietype (bij voorkeur grove dennenbos) met redelijke trefkans van wilde hoefdieren, en bij voorkeur geheel of beperkt opgesteld voor publiek. Het aantal gemonitorde locaties binnen en buiten het kerngebied is gelijk (ca. 10, dus totaal 20). Per locatie worden 2 cameravallen gepaard geplaatst, op 20m en 100m van een vrij toegankelijke (recreatie) weg. Dit maakt het mogelijk om de effecten van menselijk gebruik te bepalen, net als in recent vergelijkbaar onderzoek op Velwezooom/Deelerwoud, wat een vergelijking van resultaten mogelijk maakt. De uiteindelijke selectie van de gemonitorde locaties gebeurt in samenspraak met de terreineigenaar/beherende instanties.

Gewerkt wordt met Bushnell cameravallen (Trophy Cam Aggressor 2017, Wildlife Monitoring Solutions) die zijn uitgerust met onzichtbaar infrarood flitslicht. De camera's worden op 1m hoogte bevestigd en schakelen aan bij detectie van beweging en/of lichaamswarmte, met een bereik van 30m. Om de (3) 4 weken zullen batterijen en geheugenkaartjes moeten worden vervangen. De gemonitorde locaties liggen grotendeels in voor publiek toegankelijk gebied. Getracht wordt om verstoring aan de locaties door onderzoekers te beperken door het aantal bezoeken te minimaliseren (ca. 1 maal per (3) a 4 weken). Veldwerk gebeurt zoveel mogelijk door één en dezelfde persoon (en mogelijk, indien gewenst, door terreinbeheerders zelf). Idealiter worden de locaties jaarrond gemonitord. Indien locaties in jachtgebied zijn geplaatst (en tijdelijk ontoegankelijk) kunnen de cameravallen voor de betreffende periode weggehaald of uitgeschakeld worden. Camerabeelden met menselijke activiteit worden gewist (privacy gevoelige

informatie) en het gebruik/ naar buiten brengen van onderzoeksresultaten gebeurt pas na overleg met terreineigenaar/beherende instanties.

Figuur 2. Voorbeeld studie opzet zoals toegepast in het Bialowieza Nationale Park, Polen, met cameravallen binnen (blauwe stippen) en buiten (groene stippen) het wolven kerngebied (rood omcirkeld).

Figuur 3: Schets van mogelijke studie opzet op de Noord Veluwe, met locaties aangegeven in licht groen (selectie uiteindelijke locaties geschiedt in overleg met terreineigenaar/beherende instantie).

Verwachtingen

De verwachting is dat de wilde hoefdieren (met name ree en edelhert) significante verschillen gaan laten zien in gedrag, ruimtelijk terreingebruik, en dag-nacht activiteitspatronen, tussen het wolven-kerngebied en daarbuiten. Specifiek verwachten we dat de tijd gependend aan alertheid (ten opzichte van andere gedragingen zoals foerageren) op de camerabeelden hoger zal zijn in het wolven kerngebied dan daar buiten. Daarnaast verwachten we een toenemende groeps grootte binnen het wolven kerngebied dan daarbuiten, terwijl het aantal bezoeken (op cameraval vastgelegd) daar lager zal zijn. Verder verwachten we dat de hoefdieren menselijke paden mijden (minder bezoeken op 20m dan 100m afstand van paden) en dat dit effect sterker is buiten het kerngebied dan er binnen. Tevens verwachten in het kerngebied een (lichte) verschuiving van de activiteitspiek richting dagactiviteit ten opzichte van buiten het kerngebied.

Planning

Idealiter start deze studie in het voorjaar 2020, na definitieve selectie van de locaties, en worden de locaties jaarrond gemonitord voor een periode van 2 jaar. Het is wenselijk om deze studie voor enkele jaren (2-5) uit te voeren om te kunnen controleren voor mogelijke jaareffecten, maar ook omdat het niet goed bekend is hoe snel gedragsveranderingen van hoefdieren na vestiging van de wolf zichtbaar worden. Bovendien kunnen bij langere monitoring verwachte veranderingen in de nabije toekomst meegenomen worden (uitbreiding wolf populatie, vestiging 2^e roedel elders op Veluwe, verlaten huidige jongen uit roedel en gevolgen voor hoefdierpopulatie etc). Dit helpt om veranderingen op landschapsschaal te begrijpen, maar ook om wolf conflicten te voorkomen (Kuijper et al 2019).

Dit onderzoeksvoorstel past uitstekend binnen het reeds lopende 4-jarige promotie onderzoek van Bjorn Mols aan de RUG (titel: "Large carnivores in anthropogenic landscapes: how landscapes of fear created by humans and large carnivores affect deer behaviour and structure ecosystems") naar de gecombineerde effecten van mens en wolf op vegetatie en geassocieerde fauna (onder supervisie van C. Smit, D. Kuijper en J. Cromsigt). De afgelopen 2 jaar is dit project vooral uitgevoerd op de Velwezoo en Deelerwoud, met focus op de effecten van de mens op gedrag van herten. Voor de komende ca. 2 jaar is zijn inzetbaarheid van 1 FTE gewaarborgd (salaris grotendeels reeds gedekt). Tevens zijn onderzoeksmateriaal (cameravallen) en lab-faciliteiten en materialen beschikbaar bij de RUG en via MRI Polen en reeds grotendeels gefinancierd. De geschatte benodigde kosten voor de komende 2 jaar bedragen ca. €15.000 (salaris, materialen). Om de hier voorgestelde studie na 2 jaar met ca. 3 jaar te verlengen (tot totaal 5 jaar) zal in de toekomst op zoek gegaan worden naar verdere financieringsmogelijkheden (o.a Toegepaste en Technologische Wetenschappen NWO).

Referenties

Brouwer, K., Mols, B. & C. Smit, 2020. De invloed van mensen op het graasgedrag van herten. *De Levende Natuur*, 121: 30-31.

Bubnicki, J.W., Churski, M., Schmidt, K., Diserens, T. & D.P.J. Kuijper, 2019. *eLife* 8: e44937.

Kuijper, D., Churski, M., Trouwborst, A., Heurich, M., Smit, C., Kerley, G. & J. Cromsigt, 2019. Keep the wolf from the door: how to conserve wolves in Europe's human-dominated landscapes? *Biological Conservation*, 235: 102-111.

van Ginkel, HAL, Kuijper, D & C. Smit, 2019. The importance of fine-scale risk factors over a wolf (*Canis lupus*) risk gradient for successful tree regeneration. *Ecosystems* 22: 201-212.

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen